SİVAS'IN YILDIZELİ İLÇESİNE BAĞLI BANAZ KÖYÜNE DAİR BİR İNCELEME
(Tarihçe ve Kutlu Sayılan Yerler)

Banaz Köyünün Tarihçesi: Köyün, Babai isyanları nedeniyle, üç kez yer değiştirdiği bilinmektedir. Bu bilgi sadece bir rivayet olmayıp köye çeşitli uzaklıklarda yer alan örenlerden de anlaşılmaktadır.

a- Karapınar Dönemi: Bölgede Han Tepesi olarak bilinen Karapınar ilk yerleşim yeridir. Yıldız Suyu denilen (Pir Sultan'ın "Sultan Suyu" dediği) ırmağın bir kilometre kadar üstünde Yıldız Dağı'na yakın bir mevkidir. Burası çok eski bir yerleşim yeridir. Yapılan araştırmalarda, ortaya çıkan yeraltı şehrinde dört oda ve bu odalarda yüzlerce iskelet tespit edilmiştir. Türklerden önceki dönemlerden kalmadır bunlar. Daha sonraki çağlarda Anadoluya Türkler yerleşmeye başlayınca Banazlıların ataları olan kişiler gelip buralara yerleşmişlerdir. 1240 yılında Babailer İsyanının bastırılması esnasında Karapınar dağıtılmıştır. Babai isyanı Anadolu tarihinin en büyük halk hareketidir.

b- Binbir Baca Dönemi: Burası isyanın bastırıldığı ama Selçuklu Devleti'nin de bittiği bir dönemde yerleşilen yerdir. Anadolu dağınık ve perişan haldedir, her bölgede beylikler oluşmuştur. 1240'dan 1514 yılına kadar yaşanan yer olan Binbir Baca köyü Banaz Ovası denilen düzlükte kurulmuş, yerleşime çok müsait bir alandır. Köylüler yakın zamanlara kadar oradan taş söküp kullanırlarmış.

Şunu anlıyoruz ki Pir Sultan'ın çocukluğu veya gençliği Binbir Baca'da geçmiş olmalı. Gerek Yıldız Dağı'nda ki hayvan otlattığı söylencesi, gerek Banaz'a taşınmayı anlatan ördeklerin kaybolması söylencesinden bunu anlıyoruz.

c- Banaz Köyü Dönemi: 16.yüzyıla bakıldığında bir kaçış olduğu anlaşılmaktadır. Emir Dede Kümbeti'nin yapım tarihi1535 yılını gösterdiğine göre Yavuz'un Sultan Selim'in baskılarından kurtulup bugünkü Banaz'ın çevresindeki ormanlık yerlere, sonra da Banaz'daki Ilıcak Suyunun çevresine yerleşmişlerdir.

Banaz'ın geçmişine dair zaviye/türbe girişindeki ve Ilıcak pınarı duvarındaki Arap alfabesiyle yazılmış eski Türkçe yazıtlar dışında yazılı bir kaynak yoktur.

1800'lü yıllarda, çevresi tamamen çeşitli ağaç türleriyle kaplı olduğu bilinen Banaz'ın, tarla açma ve Sivas'a yakacak odun satarak ihtiyaç karşılama anlayışının sınırsızca uygulanması nedeniyle 1970'lere değin tam bir yağma durumuyla karşı karşıya kalması, ormanlık alanın neredeyse

tükenmesine neden olmuştur. 1970'lerde köy muhtarlığının keçi besleme yasağı ve düzenli - denetimli ağaç kesim usulünü getirmesinden sonra en azından fundalık kurtarılabilmiştir.

Banazda Kutlu Sayılan Yerler

Hasan Dede Tekkesi: Köyün tam ortasında, Pir Sultan'ın yaşadığı kabul edilen evin bahçesidir. Aslında Pir Sultanın yaşadığı ev olan Mehmet Şimşek`e ait evin bitişiğindedir. Burada Pir Sultanın asasına takarak Horasandan getirdiğine inanılan delikli bir taş bulunmaktadır. Pir Sultan dostları ile bu taşın üzerine oturup sohbet edermiş. Burada eskiden çok büyük bir söğüt ağacı varmış, dallarında dilek için bağlanmış, rengarenk bezlerden oluşan müthiş bir görüntüye sahipmiş. Bu ağaç zamana direnemeyerek, bir kış günü gıcırdaya gıcırdaya yıkılmış. Parçalayıp cemde yakmışlar. Şu anda bu ağacın yerinde selvi ve gül ağaçları vardır. Hasan Dede tekkesi, daha önce bir kez daha onarılmışsa da bakımsızlıktan yıkılmış, 2006 yılında tekrar onarılmıştır.

Pir Sultan'ın Evi: Hasan Dede'ye bitişik olan, halk tarafından Pir Sultanın evi olduğu kabul edilen, Mehmet Şimşek Dede'nin oturduğu evdir. Mehmet Şimşek Dede 1971 tarihinden önce ev ile Hasan Dede arasında boşluk bulunduğunu, bu tarihte binanın ikiye bölündüğünü, evliğin kendisinde kaldığını, Haydar Şimşek Dedenin ise binasını yeniden yaparak o boşluğu da binanın içine aldığını söylemektedir. Kendisinde kalan asıl evi ise 1988 yılında yeniden yaptığını ama ocaklığın eski hali ile korunduğunu belirtmektedir. Şu anda Mehmet Şimşek'in oturduğu Pir Sultanın evi ile Hasan Dede arasında rahmetli Haydar Şimşek'in evi bulunmaktadır.

Topuzlu Baba: Banazın erenlerindendir. Hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Çam ağaçlarının altında normalden uzun bir mezar vardır. Buraya içme suyu getirildiğinden ve mesire alanı olarak çok uygun olduğundan cemevi, vakıf idare merkezi, konukevi ile kurban kesim ve yemek tesisleri buraya yapılmıştır. Ayrıca aşevi, depo ve kütüphane yapılması da vakıf tarafından düşünülmektedir. Buraya beşyüz metre mesafede "Kaklık" denilen yerde kaya oyuğundan çıkan su ile hastaları yıkadıklarında ve birbirine yaslanmış bu kayaların tünel gibi içinden geçildiğinde rahatsızlıklara iyi geldiğine inanılır.

Ziyaret Tepesi: Haziran ayında köylülerin kurbanlar keserek cemler düzenlediği yerdir. En önemli kutsal mekanlardandır. Bir köşesinde Seyid Ali'nin mezarının bulunduğu cem alanı taşlarla etrafı çevrilmiş, ağaçlar arasında doğa ile iç içedir. Dileklerin ve adakların sunulduğu tepeye eskiden en güzel kıyafetler giyilerek çıkılır salıncaklar kurulurmuş. Cem alanının baş kısmında bulunan taşın altındaki yuva veya cep yerine para bırakılır, ihtiyacı olan alırmış. Su olmadığı için insanların ılıcaktan buraya yalın ayakla su taşıdıkları bilinmektedir. Cem alanının çevresindeki taşlar şimdi betonla düzenlemiştir. Daha güzel olması için yapılan bu girişim aslında doğallığını bozmuştur. Halen doğal yolla su çıkmadığı için ama buna karşın Topuzlu Baba ise bu ihtiyaçları karşılar şekilde düzenlendiği için, Ziyaret Tepesi unutulmaya yüz tutmuş durumdadır.

Pir Mehmed ve Seyid Ali Yatırları: Pir Sultanın üç (3) erkek evladı olduğu bilinmektedir. Bunlardan ikisi Ziyaret dağında yer alırlar.

Dağın zirvesinde bulunan Seyid Ali yatırı kısmen onarılmışsa da, aslına uygun olmayıp rasgele bir türbe çalışması yapılmıştır. Pir Sultanın idamından sonra aile dağıldığından (kaçış veya sürgün ile) başka bir diyara giden Seyid Ali'nin bir zaman sonra kellesini koltuğuna alarak baba yurduna Banaza döndüğü söylenmektedir.

Ziyaret Dağının eteğinde bulunan Pir Sultanın diğer oğlu olan Pir Mehmed (Memmet) yatırı ise, yüzyıllar önce hangi durumdaysa, bugün de aynı durumda bulunmaktadır. Kutsal kabul edilmesi nedeniyle, yüzbinlerce küçük taşın atıldığı bir yığının altındadır. Anlatıldığına göre Pir Mehmed şu andaki taş yığının olduğu yere kadar gelmiş ama Banaz'a girmeden geri dönmüştür. Banazlıların anlatımına göre buradan (yerin adı "Kuru Elma"dır) köydeki kavga seslerini duymuş, rahatsız olmuş, "yurduma iblis oturmuş" deyip Banaz'a girmekten vazgeçmiştir. Bu söz nasıl yorumlanır bilemiyoruz ama anlaşılan kaçış ya da sürgünden sonra, aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen insanların arasındaki çekişmelerin sürmesine şaşırmaktadır.

Çelebiler: Pir Sultan ve erenlerin özel sohbet ettikleri Ziyaretin eteğindeki dere içinde kutsal bir alandır. Banazlılar son dönemlere kadar orada cem yaparlarmış. Pir Sultanı yakalamak için askerler geldiğinde çelebilerde toplantı halinde olduğu söylenir. Kalender çelebi buluşmasının da burada yapıldığı söylenmektedir.

Ilıcak Pınarı: Köy ortasında "Ilıcak" denilen ve kutsal olduğuna inanılan bir kaynak bulunmaktadır. Günümüzde Pir Sultan Pınarı da denilmektedir. Köy halkı, hayvan sulama ihtiyacını bu çeşmeden gidermektedir. Pir Sultan`ın, Binbir Bacalı Banaz`da (eski köy) yaşadığı dönemde kaybolan ördeklerini arayıp bu kaynağın suyunda yüzerlerken bulup, pınarın güzelliği karşısında hayran kaldığı ve bu nedenle "Banaz`ı buraya taşıyalım" dediğine dair bir söylence vardır. Yani Banazın buraya yerleşmesine vesile olan pınardır. Pir Sultanın ördekleri Binbirbaca'dan buraya kadar gelmiş, ördeklerini arayan Pir Sultanda buraya gelince ormanın içindeki bu 12 kaynak gözeye hayran olmuş ne kadarda ılıcak mübarek demiştir. Kaynağını bulmak için kazmışlar bulamamışlar su kayıp olmuştur. Bu efsane yıllardır Banazda anlatılır. Yaz kış ılıktır. Yıkananların ağrısının ve acısının dökünülen su ile birlikte akıp gittiğine inanılır. Bulunan kurna ve kürünler de hayvanlar sulanır zahire temizlenir. Suyun ılık ve kükürtlü olması çok derinlerden gelmesine işarettir. Banazlılar ve çevre köylerin ahalileri Ilıcak suyunun şifalı ve kutsal olduğunu kabul ederek, bu suyla yıkananların "bütün dertlerinden kurtulacağına" inanırlar.

Emir Dede: Banaz Köyü Türbesi olarak bahsedilen Emir Dede'ye ayrıca Banaz Zaviyesi, Yatır, Düşek veya Kümbet gibi çeşitli isimler de verilmektedir. Zemini define avcıları tarafından tahrip edilmiş, yoldan geçen araçlar çarparak büyük ölçüde zarar vermiş olmalarına rağmen halen ayaktadır. Binanın genel mimarisi Kümbet tarzına uymaktadır. Banazlılar tarafından kullanım amacı ve ek yerlerine bakıldığında, bir dergah bir eğitim kurumu, ya da zaviye niteliğinde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Adını hemen bitişiğindeki Emir Dede adı verilen tekkeden aldığını belirtmek lazım. Emir Dede Banazın ileri gelen dedelerinden olup Pir Sultanı yetiştiren sırlarını paylaşan önemli şahsiyet olmalı. “Pir Sultanım Emirzade, / Gel sırrımı verme yade” şiiri bunu düşündürmektedir. Emir Dede zaviyesinin Banazda nişanlı iken sevdiği delikanlı ölen zengin bir kızın çehizini satarak yaptırdığı söylenir. Giriş kapısının iki metre solunda dışta Arap rakamları ile düşülen bir tarih vardır. Köyün hocalığını yapan rahmetli İsmail kılıç 1535 yılını işaret ettiğini söylemiş. Net okunamasa da doğru olma ihtimali yüksektir. Mahallede oturan Hüseyin Kılıç çocukken bir kasanın içinde kitapların orada asılı olduğunu hatırlıyorum demektedir. Dış bahçe duvarları son dönemlere kadar duruyormuş.

Biri köyün içinde diğeri Topuzlu Babada olmak üzere iki Cemevi vardır.

Kaynak Kişiler:
1. Gazi Aslan
2. Mustafa Türkan
3. Murtaza Demir

Ek Kaynaklar:
1. Pir Sultan Abdal, Yazar: Battal Pehlivan, Alev Yayınları, İstanbul 1993.
2. Pir Sultan Abdal, Yazar: Mehmet Bayrak, Yorum Yayınları, Ankara 1986.
3. Radikal gazetesi - 23 Haziran 2003 tarihli